

Jókay-Ihász Lajos (1924-1993)

Az első amerikai űrhajós számára kifejlesztett, világűrben fogyasztható élelmiszerek megalkotójának, Jókay-Ihász Lajosnak alább olvasható biográfiája eltér a kötetben szereplő többi személy életútjának vázolásától. Ennek oka az utódok gondosságából fakad. Köszönhetően dr. Jókay Károlynak, az egykori óvári gazdasz, kiváló élelmiszeripari kutató és szakember fiának, édesapja önéletrajzi írása egy rövid bevezető után, változatlan formában, teljes terjedelmében az alábbiakban olvasható. Dr. Jókay Károlyt az írás rendelkezésre bocsátásáért, illetve a közlés engedélyezéséért ez úton is köszönet illeti.

Az 1924. április 19-én, Budapesten napvilágot látott Jókay-Ihász Lajos autobiográfiájában az igazán nagy formátumú emberekre jellemzően, nagyon visszafogottan és szerényen emlékezik meg életéről és pályájáról. Korai éveinek fő színhelyei a Bakony és a Sokoró találkozásánál fekvő Hathalom, illetve a szintén kiváló óvári gazdasztól, Ihász Lajostól örökölt mintagazdaság voltak. Az útja innét Magyaróvárra, az 1942-ben Akadémiáról Főiskolára keresztelt ősi Alma Materbe vezetett.

A II. világháború azonban közbeszólt: Jókay-Ihász Lajos még 1944. szeptember 14-én az ötödik szemeszterre ugyan beiratkozott, csakhogy a tanulmányi osztályon őrzött irataiban a rubrikák már üresen maradtak... Visszatért Hathalomra a gazdaságot irányítani, illetve megpróbálta a rendet fenntartani, és megakadályozni, hogy a megszálló német csapatok mindent elhordjanak. Sikerült is a birtok eszközeit, állatállományát megmenteni, 30 cselédet pedig a munkaszolgálat alól felmentetni. Azonban tudta, hogy sem a német, sem a szovjet megszállóktól sok jóra nem számíthat, mennie kellett. Lóháton és kocsin, Magyaróváron át egészen Németországig jutott, majd onnét az Egyesült Államokba emigrált, tanulmányait is ott fejezte be.

A diploma megszerzése után Chicagóban vállalt kutatói állást, az amerikai hadsereg élelmiszer-kísérleti intézetében, a Food and Container Institute for the Armed Forces-ban. Feladata a világűrben is fogyasztható élelmiszerek előállítására volt, kutatásait siker koronázta: az első amerikai

asztronauta, John Glenn már az általa kifejlesztett élelemmel hagyta el a Földet.

Később, a hatvanas-hetvenes években a chicagói G.D. Searle (később Monsanto) gyógyszerkutató cég munkatársaként bábáskodott a „múcukor” (aspartame vagy nutrasweet neveken ismert vegyület) felfedezésénél, illetve annak üdítőitalokban és egyéb élelmiszerekben való sikeres felhasználásában tett fontos felfedezéseket. A szénsavas üdítőitalokban az ő kutatásai alapján használják napjainkban is a „múcukrot”.

Jókay-Ihász Lajos sikeres kutatói pályája mellett fontos közéleti szerepet is vállalt az emigráns magyarok között. Chicagóban a cserkészcsapat, illetve a helyi Magyar Társaság titkára, a Magyar Klub igazgatója volt. Emellett a határon túli magyarokat pártfogó számos szervezet mondhatta segítőjének, támogatójának. A református gyülekezetben presbiterként szolgált, az emigráns újságokat cikkeivel segítette, a magyar rendezvényeket, cserkésztáborokat és magyar iskolákat a legkülönbözőbb módokon pártfogolta.

Az egykori óvári gazdász 1993-ban Chicagóban hunyt el, földi maradványait Magyarországon, Hathalmon helyezték örök nyugalomra. Fia írja megemlékezésében: *„ott, ahol nevelkedett, ahova gyermekkori emlékei fűzték, ahol a háború előtt igazán otthon volt. A kriptánál az egyházi szertartást Kövy Zsolt református lelkész, a Jókai Kör alelnöke végezte, a magyarországi barátok és ismerősök nevében Huszár János, a Jókai Kör főtitkára búcsúztatta. Így hamvai valóban hazatértek, hiszen bárhova sodorta az élet, lelkileg mindig Hathalom és Pápa között élt.”*

Az Egyesült Államokban született három gyermeke közül ketten, s a nyolc unokája közül hatan Budapesten élnek. Majdnem 70 évvel a menekülés után a család élete újra Magyarországon folytatódott.

Jókay-Ihász Lajos életének kedves emlékeit diktafonra mondta, gondolatai között bőven jutott hely Magyaróvárnak, és a korabeli gazdálkodásnak. Ezek feldolgozása és sajtó alá rendezése az utókor hálás feladata, amely egyedülálló kordokumentumként tisztelgessen a nagy elődök emléke előtt. Ennek szellemiségében most következzen a néhai óvári gazdász önéletrajzi írása.

A gyökerek

Eötvös Károly megírta a Jókay-nemzetség történetét a nemességszerző ásvai Jókay Mihálytól kezdve egészen ásvai Jókay József, Jókai Mór apja haláláig.

Eötvös könyve végén megjegyezte, hogy ő ugyan megírta a család történetét, mert jól ismerte őket, de mások is ismerték a nagy költő életét, így ők írják azt meg. Pedig Eötvös Károly Jókai Mór kortársa volt. Erre a munkára Mikszáth Kálmán vállalkozott, aki fiatalabb kortárs volt, és nagyon jó barátja a családnak. Mint Eötvös Károly, Mikszáth is személyes ismeretségére alapozta írásait és dédapám, Jókai Mór testvérbátyja, Jókay Károly elbeszéléseire, akinek szintén jó barátja volt.

De talán a legmeghittebb történeteket az író unokahúga, Váli Mari, Jókai tanárának, Váli Ferencnek és Eszter nővérének a lánya vetette papírosra.

Váli Mari Jókai személye mellett megörökítette írásában az egész nagycsaládot, rokonait kortársaival együtt, és egy igen érdekes kortörténeti írást alkotott. Váli Mari írásainak egy részét 1955-ben a Szépirodalmi Könyvkiadó kiadta könyv formájában *Emlékeim Jókai Mórról* címmel. Az eredeti 1700 oldalas kézirat másolata megtalálható a pápai Református Kollégium könyvtárában.

Váli Mari naplószerű írásában megemlíti Jókay Károly gyermekeit: Gézát, Jolánt, Etelkát és eme sorok írójának nagyapját, az ifjú Móricot. Nagyapám (ifj. Jókay Móric) a Pápai Református Kollégiumba került, és a Váli-házban lakott mint diák. Lakótársa volt a fiatal ihászi Ihász Lajos, Ihász Imre hathalmi földbirtokos, Kossuth szárnysegédje, Ihász Dániel testvérének a fia is. Nagyapám a Váli család társaságában sokszor járt Hathalmon.

A Kolozsvári Református Gimnáziumban érettségizett. Tanulmányait Budapesten folytatta, és pénzügyminiszteri osztálytanácsos lett. Részt vett a Bosznia Hercegovina elleni hadműveletben tartalékos tisztként. Élményeiről Váli Mari számolt be. Majd nőül vette a híres ógyallai csillagász, Konkoly-Thege Sándor nevelt lányát, mezőmadarasi Madarassy Rózát.

Édesapám (Jókay Miklós) 1892-ben született. Sajnos mindkét szülője tragikus hirtelenséggel meghalt, így öt gyerekkorában nagynénje, Ihász Lajosné Jókay Etelka és férje fogadták örökbe, s hathalmi és lőrintei birtokukon nevelték. Édesapám közben nevelőapja kívánságára felvette az Ihász nevet és megörökölte a hathalmi családi birtokot. Így Jókay-Ihász Miklós középiskoláit a Pápai Református Kollégiumban végezte, jogi tanulmányokat Budapesten folytatott, ahol doktorátust is szerzett.

Gazdasági tanulmányait a Debreceni Gazdasági Akadémián kezdte és a hallei egyetemen fejezte be. Ezután a saját hathalmi és nevelőanyja haszonélvezetében lévő lőrintei birtokán gazdálkodott. Kun Béláék alatt túszként volt fogságban a veszprémi börtönben. A nagyvázsonyi kerület megválasztotta képviselőjének 1926-ban, 1939-ben Veszprém megye választott felsőházi tagja lett. Közben számos tisztséget töltött be a református egyházban és a különféle mezőgazdasági egyesületekben. 1923-ban nősült, nőül vette a debreceni cívis családból származó Szoboszlai-Papp Erzsébetet.

Három fiúgyermekük született: e sorok írója, Lajos (1924), Miklós (1925) és Sándor (1927).

A gyermek- és fiatalkor, illetve a II. világháború viharfelhői

Mint gyermekek Lőrintén, Hathalmon s nyaranként Balatonfüreden nevelkedtünk. Mindhárman a Pápai Református Kollégiumba jártunk és ott is érettségiztünk. Apánk nevelőanyja, özv. Ihász Lajosné 1939-ben bekövetkezett halála után Lőrinte végrendeletileg a Dunántúli Evangélikus Egyházkerület tulajdonába került, és mi végleg Hathalomra költöztünk.

Már kora ifjúságunkban tornyosultak a viharfelhők hazánk felett. Jó szüleink bölcs emberek voltak, és olyan nevelést akartak biztosítani, amivel a világ bármely részén megélhetünk, ha esetleg minden összeomlik körülöttünk. Így német szóra Bécsbe és Berlinbe mentem, Miklós öcsém meg Pomerániába. A következő évben Skóciába készültem, de kitört a háború, így ez a terv megghiúsult. Miután a gazdálkodás érdekelt, 1942-ben beiratkoztam a magyaróvári Mezőgazdasági Főiskolára. Miklós öcsém a Műegyetemen tanult. Jött a

végzetes év, 1944. Gyorsan peregték az események: német megszállás, franciaországi invázió, román átállás, és tudtuk, hogy hamarosan szovjet uralom alá kerülünk. Biztosan tudtuk, hogy véget ér boldog ifjúságunk, és életünk gyökeresen meg fog változni.

Miklós öcsém elment katonának, apánk súlyos betegséggel kórházba került. 1944. karácsonyán anyánk, Sándor öcsém és pár közeli rokonunk elindult Nyugatra. Én Hathalmon maradtam a gazdaságot irányítani. Igyekeztem fenntartani a rendet, megakadályozni, hogy a németek mindent elhordjanak.

Ekkor négy hatalom volt a Dunántúlon: a magyar hatóságok, a nyilas párt, a német hadsereg és a magyar honvédség.

Majdnem minden felszerelést és az állatállományt is sikerült megmentenem. Sőt, amikor a nyilasok 30 cselédet be akartak hívni munkaszolgálatra, sikerült őket felmentetnem.

Édesapám 1945 februárjában meghalt a szombathelyi kórházban, két bombatámadás között temették el egy menekült rokon család és a református lelkész jelenlétében. Édesanyánk azonban március közepén váratlanul visszajött, hallván a pillanatnyi áttörést Székesfehérvár környékén. Bement Párára, és ottrekedett a gyors orosz előretörésben.

Pár kilométerre voltak az oroszok, és égtek a környező falvak, amikor elindultam magam is. Először lóháton, utána kocsira ülve Győrön keresztül Magyaróvárra, ahol barátomat (vitéz Vida Lajost) magamhoz véve végleg elhagytuk az országot. Kalandos körülmények között jutottam el a bajorországi Julbachba, ahol öcsém és rokonaim tartózkodtak. Az amerikaiak megérkezése után a romos Münchenbe költözködtünk, és ott munkát vállaltam egy nagy UNRRA (ENSZ Menekültügyi) táborban. Munkafelügyelő voltam négy évig, és 75 főnyi, különböző nemzetiségű álló csoportnak a főnöke. Ezek az emberek mind szovjet-megszállta területről vagy a Szovjetunióból származtak. Itt tapasztaltam, milyen hihetetlenül gyűlölik Sztálint és a kommunizmust, ezért tagadták meg a hazatérést. Persze eleinte volt nagy hazatelepítési propaganda, de már az első év után az amerikai hatóságok is tisztán látták, mit jelent a szovjet megszállás, és békén hagytak minket.

Az emigráció évei

Ekkor kezdődött el emigrációs életünk. Közben megtudtuk a vatikáni kereső szolgálaton keresztül, hogy Miklós öcsénk francia fogolytáborban éhen halt, és a Rajna-menti Hechtsheim falu kis temetőjében, katonasírban nyugszik.

Magyarként „volt ellenségként” tartottak nyilván, ezért nem számíhattunk arra, hogy hamar Amerikába kerüljünk, mert bizony ez volt a célunk Dél-Amerikával vagy Ausztráliával szemben. 1948-ban megváltozott a helyzetünk: a volt szövetségesek összevesztek, kitört a hidegháború, s elismerték, hogy nekünk volt igazunk, és mi is mehettünk bárhová, Amerikába is, csak meghívólevélre volt szükségünk.

A családuk Sándor öcsémből, Liszt Nándor unokaöcsémből és két nagynénémből állt. Édesanyám Pápán maradt egészen 1956-ig. Mikor 1944 karácsonyán rokonaim elhagyták az országot, Mankóci Pista, a lovászyerek is csatlakozott, így Pista is családtag lett. Az öcsém, nagynénémék és Nándor unokatestvérem irodában dolgoztak, míg Pista kitanulta az asztalos mesterséget, amit Amerikában nagyszerűen használt.

1949-ben megindult a kivándorlás; nem türelmetlenkedtünk, megvártuk, míg Amerikába mehettünk. Végül még 1949-ben ránk került a sor. Külön-külön kaptunk meghívólevelet, így különböző helyekre kerültünk. Az én szponzorom a Berea College, egy Kentucky állambéli baptista magánegyetem volt, ahová október végén érkeztem meg. Öcsém az Indiana Universityre került, ahol jogot tanult. Persze nem volt pénzünk, így azt tettük, amit minden pénznélküli diák tesz Amerikában: dolgoztunk. Nyaranta én konzervgyárban dolgoztam, évközben az iskola gazdaságában, Sándor öcsém pedig a detroiti autógyárakban. Édesanyánkkal állandóan leveleztünk, így tudtunk mindenről, a pápaiak életéről, osztályidegen sorsáról. Tudtuk, hogy szeretne kijönni hozzánk, de ez Rákosi diktatúrája alatt nehéz volt. Közben Bereában megkaptam a B. S. diplomámat mezőgazdaságból, és így a Michigan State Universityre jártam a másodfokú diplomámért tejiparból. Sándor öcsém is végzett: ügyvéd lett, feleségül vette Sharon Davist. Ekkor bevonult katonának, s Philadelphiában szolgált az amerikai hadsereg ügyészségén. Miután

megkaptam M. S. diplomámat, 1956 augusztusában Chicagóban kutatói állást vállaltam az amerikai hadsereg élelmiszer-kísérleti intézetében, a Food and Container Institute for the Armed Forces-ban.

1956 nyarát írtak, amikor Magyarországon enyhült a terror, és édesanyámnak már majdnem sikerült az Amerikába való kivándorlás. Éppen Pesten tartózkodott, hogy intézze ügyeit az amerikai követségen, amikor kitört a forradalom. Így a rokonoknál meghúzta magát, és végignézte a vajúdo Budapestet. A harcok után visszautazott Pápára, összeszedett pár holmit, és az állomáson várakozó menekült-vonaton Csornán túl jutott, majd átlépte a határt. Trainskirchenben csak rövid ideig tartózkodott; soron kívül jöhetett Amerikába, miután Sándor fia az amerikai hadseregben szolgált.

Így együtt lehettünk ismét, 11 év után, és édesanyánk is csatlakozott nővéreihez Detroitban.

Sándor, amikor leszerelt, felesége városában egy nagy biztosító társaságnál jogtanácsos lett. Innen küzdötte fel magát hosszú évtizedek szorgalmas munkájával az egyik alelnöki posztig. Ő intézte a sokmillió kölcsönök ügyeit.

Én tagja lettem annak a kutatócsoportnak, mely a korai űrrepülőket látta el kísérleti élelemmel. Engem bíztak meg, hogy az első amerikai űrrepülőnek, John Glennek készítsem az élelmet, amivel kikísérletezték, hogy tud-e az ember az űrben enni. Ezek után az egyszemélyes Mercury és a kétszemélyes Gemini űrhajó utasainak is sok, főleg fagyasztott-szárításos eljárással készített élelmet állítottam elő.

Több szabadalmat és elismerést kaptam az amerikai hadseregtől. Számos szacikkem jelent meg, jártam előadásokat tartani. 1958-ban feleségül vettem Zoltáni Enikőt, akinek családja erdélyi, felvidéki, ők is menekültek 1944-ben, csak Kolozsvárról. Sándor öcsém fia, ifj. Sándor 1962-ben született, Károly fiam 1963-ban, pontosan Jókai Mór születésnapján.

Sándor öcsém második fia, Miklós 1964-ben érkezett, Kinga lányom 1965-ben, Jutka lányom 1967-ben.

A hatvanas évek közepén munkahelyet változtattam és egy kukorica feldolgozó üzemben kutattam. Itt tanultam meg, hogy különböző kémiai eljárásokkal vagy 30 fajta emberi tápanyagot lehet készíteni kukorica-

keményítőből. Továbbá édes szirupokat és száraz édesítő anyagot lehet gyártani kukoricából. Ekkor összeköttetésem révén egy nagy gyógyszergyártó cég meghívott az újonnan felállított élelmiszerkísérleti laboratóriumába.

Ugyanis egy mesterséges édesítőt fedeztek fel, ami kétszázszor édesebb a cukornál, és hasznosítani akarták különböző élelmiszerekben. A cukormentes üdítőitalokban, illetve egyéb cukormentes termékek édesítésére ma világszerte használják az akkori felfedezést.

Közben Chicago egyik elővárosában, Evanstonban éltünk. Elhatároztuk, hogy gyerekeinket magyarul neveljük. Lakásunkat teleraktuk népi hímzésekkel, magyar könyvekkel, dísz tárgyakkal, és egy kis Magyarországgal vettük körül magunkat. Így tették – sajnos nagyon kevesen – azok az emigrációban, akik nem akartak beolvadni. Gyerekeinkkel csak magyarul beszéltünk. Az iskolában tanultak meg angolul. Ebből semmi hátrányuk nem származott, sőt előnyös volt későbbi fejlődésükre a kettős kultúrában való nevelésük. Hétvégeken gyermekeink jártak a helyi magyar cserkészcsapat összejöveteleire, ahol magyarságismeretet szereztek. A nagy közös táborokban, ahol ötévente a világ minden részéből néhány ezer magyar cserkész együtt énekelt, játszott, megtudták, hogy sokan úgy élnek, nevelkednek, mint ők. Közben szorgalmasan jártak továbbképzésre és tisztii, segédtisztii, őrsvezetői minősítést szereztek. Így később vezetőivé váltak a helyi cserkészcsapatnak.

A nyugaton született fiúk-lányok magyarul beszéltek egymással.

Táborozásaik alkalmával az altáboraik Kárpátalja, Székelyföld, Bácska, Bánát, Hortobágy, Csallóköz, Palócföld elnevezést kaptak. Így megtanulták, hogy a trianoni határokon kívül is élnek magyarok, úgy, mint ők, akik nyugaton születtek. Az öcsémnek ugyanezt nem sikerült megtenni, mert a városban, ahol laktak, nem éltek magyarok. Édesanyánk 1975. október 3-án hunyt el, 80 éves korában. A hathalmi családi sírbolt romjában nyugszik (1993, Jókay Lajos temetése óta – megjegyzés: Jókay Károly). Az Úristen megengedte neki, hogy élete végét unokái és szerettei között tölthette el biztonságban.

Mindhárom gyermekünk két-két évig tanult a németországi Magyar Gimnáziumban, Burg Kastlban. Ezen évek alatt jelentősen fejlődött

magyar tudásuk. Szabadságukat Magyarországon töltötték rokonoknál, így ismerték meg a kádári világot. Miután tökéletesen tudtak, s értettek magyarul, mindenről teljes fogalmuk volt. Ekkor írták Budapestről: „Apánk, köszönjük, hogy megtanítottatok magyarul”. Ez volt életem legszebb kitüntetése. A mesterséges édesítő, amivel dolgoztam, átmenetileg kegyvesztett lett, cégem felfüggesztette a további fejlesztést. Viszont néhány év múlva az édesítő fejlesztését folytatták, és visszahívtak régi munkahelyemre.

Közben gyerekeink egyetemre jártak: Károly fiam a közgazdász diploma után politológiából doktorált az University of Illinois-on, Kinga lányom orvos lett, az evanstoni Northwestern University-n tanult, majd a University of Chicago kórházban végezte gyakorlati éveit. Jutka lányom Indiana University-n francia és politológia szakosként végzett, melyet később logopédusi diplomával egészített ki. Sándor öcsém egyik fia újságíró, a másik mérnök egy hidrológiai kutatóintézetben.

A hazatérés

1992 nyarán, 47 év emigráció után látogattam el először Magyarországra, hogy barátomat, pápai osztálytársaimat és magyaróvári évfolyamtársaimat, Vida Lajost és a Budapesten élő Zsindely családot felkeressem. Részt vettem Pápán az 50. érettségi találkozón.

Ezen kívül ellátogattam volt otthonom helyére, Hathalomra is, ahol megtekintettem a pápai Jókai Kör és a nagydémi Honismereti Kör által helyreállított családi kriptát, amelyben nagyszüleim nyugsznak. Jártam a pápai református templom előcsarnokában, s láttam az egyház hősi halottainak emléktábláját, mely Miklós öcsém nevét is örökíti.

Végül Károly fiammal és a két Zsindely rokonnal, Sándorral és fiával, Zsolttal, akik Hegedüsne Jókay Jolán leszármazottai, ellátogattunk közös őseink városába, Révkomáromba, ahol megnéztük a Jókay-emlékhelyeket a gyönyörű magyar temetőben, ahol őseink nyugsznak a város által példásan gondozott sírkertben.

A Jókay nemzetség tagjait a történelem megtépázta és nyugatra sodorta. Idegen földben eresztettek gyökeret, de egy pillanatig sem

felelték el őseik földjét. Álljon itt befejezésül valahányunk közös
ősenek, ásvai Jókay Józsefnek a sírfelirata:

Itt nyugosznak hamvai
T.N. Ásvai Jókay József
Hites Ügyvéd Úrnak
Több tettes Vmegyék Tábla
Birájának Sz. K. Komárom
Városának példátlan hűségű
Gyámjának Kinek
Mint feddhetetlen életű
Jó Keresztyénnek Jó Férjnek
Jó atyának Élete 56 dik Évében
1837 dik Esztendő Ősz hó 29dikén
Korán lett elhunytán
Siránkozó Bús Özvegye
Pulay Mária
És Gyermekai
Károly Eszter Móricz
Bánatos szívvel keseregnek.

Főbb munkái

Jókay-Ihász Lajos az 1950-es évek közepétől 1960-ig tejjiparral, tejjipari kutatással foglalkozott, s számos szakcikket írt, több konferencián vett részt.

1960-tól az amerikai hadsereg élelmiszeripari kutatóintézetében dolgozott, ahol több szabadalmat is jegyzett, ezek közé tartozik a fagyasztott-szárított tojásrántotta, valamint a sajt-kenőcs kifejlesztése is, melyet a Gemini és Mercury űrkutatói szeretettel fogyasztottak, s az amerikai hadsereg „túlélő” felszereléséhez tartozik azóta is.

A hatvanas-hetvenes években a mesterséges édesítőkkal, valamint élelmiszerízesítőkkal foglalkozott, s kutatásai alapján oldották meg például a mesterséges édesítő szénsavas üdítőkben történő alkalmazását

is. Cikkei, írásai még feldolgozásra várnak, az óvári kar hagyatékához fognak tartozni.

A bevezető megírásához felhasznált irodalom

Jókay-Ihász Lajos: Jókay-utódok a világban

(<http://www.jokay.hu/index.php?n=old&kod=14>)

Jókay Károly: A család hazatér

(<http://www.jokay.hu/index.php?n=old&kod=15&f=4>)